

Keskuskauppakamarin syyskokous 22.11.2006

Keskuskauppakamarin hallituksen puheenjohtaja

Antti Tanskanen

OSAAMISEN KEHITTÄMINEN ENTISTÄ TÄRKEÄMPÄÄ

Vaikka kaikki tuntuvat rakastavan hyvinvointiyhteiskuntaa, sen nimissä kinastellaan lähes tulisesti. Osaamisen kehittäminen on kuitenkin alue, joka kelpaa sekä kakun kasvattajille että sen jakajille. Sivistys ja kulttuuri ovat yhteiskuntapolitiikassa sekä väline että tavoite. Keskusteluun alkaakin löytyä särmää, kun pohditaan tavoite- ja välinearvojen keskinäisiä suhteita. Bruttokansantuotteen ja koulutustason välillä on korkea korrelaatio, ja kausaalisuutta kulkee varmasti kumpaankin suuntaan, mutta niiden keskinäinen voima on jo vähän vaikeampi kysymys.

Suomi on saanut paljon tunnustusta osaamisestaan. Kansainvälisissä kilpailu- kykymittauksissa maamme luonnehditaan poikkeuksellisen innovatiiviseksi ympäristöksi yritystoiminnalle. Koululaisemme ovat pärjänneet hyvin juuri sellaisissa kansainvälisissä vertailuissa, joissa on mitattu elinkeinoelämän tärkeänä pitämiä ominaisuuksia. Kuluvana vuonna Maailmanpankki on julkaissut tilaamansa selvityksen Suomesta tietotaloutena. Teos on tarkoitettu oppaaksi perässätulijoille, joita Maailmanpankin mielestä ovat lähes kaikki maailman maat.

Edellä kuvaamastani näkökulmasta tuntuu vähän oudolta, kuinka kriittiseen sävyyn Suomessa keskustellaan maamme koulutus- ja tutkimusjärjestelmästä. Huoli saattaa perustua siihen viisauteen, jonka mukaan huipulla pysyminen on vaikeampaa kuin sinne pääseminen. Olen joka tapauksessa sitä mieltä, että opettajat ja tutkijat kuten myös heidän toimintaedellytyksistään vastanneet virkamiehet ja poliitikot ovat ansainneet enemmän porkkanaa kuin keppiä.

Määrärahoja on helppo vaatia, mutta niiden oikea kohdentaminen on paljon hankalampi tehtävä. Julkinen sektori on jo melko pitkän aikaa käyttänyt koulutukseen noin kuusi prosenttia ja t&k –toimintaan noin yhden prosentin bruttokansantuotteesta. Vaikuttavuuden arviointi on vaikeaa. Esimerkiksi edellä mainitussa Maailmanpankin raportissa selitetään, että Suomen menestyksellinen innovaatiopolitiikka aloitettiin viime

vuosikymmenen suuren laman seurauksena tai peräti sen ansiosta. Toisaalta samassa raportissa on julkaistu indeksi, jonka mukaan Suomi oli maailman huipulla jo vuonna 1995. Suomen teollisuudessa työn tuottavuus on kasvanut selvästi nopeammin kuin teollisuusmaissa keskimäärin, mutta niin tapahtui jo ennen suurta lamaakin.

Yhdessä asiassa panostuksen jäljet ovat selvästi tunnistettavissa. Suomen taloudessa informaatio- ja kommunikaatioteknologian osuus on poikkeuksellisen suuri. Mutta tällä teollisuudenalalla yhden yrityksen merkitys on ollut niin valtava ja ratkaiseva, että saman konseptin menestyksellinen toistaminen ei ole itsestäänselvyys. Harvoinpa tutkijat väittävät löytäneensä yleisiä lainalaisuuksia yhden havainnon perusteella. Panostukset bioteknologiaan eivät ole vastanneet odotuksia, mikä osoittaa, että huippututkimus ei ole automaattinen tae taloudellisesta menestyksestä. Mielenkiintoinen signaali on myös siinä, että kuluvalle vuosikymmenellä korkean teknologian tuotteiden osuus viennistä on polkenut paikallaan Suomessa ja laskenut USA:ssa.

Onkin syytä vähintäänkin kysyä, onko maamme ns. innovaatiopolitiikka keskittynyt ja rajoittunut liiaksi tuotekehittelyyn ja siinäkin liian kapea-alaiseen tiede- ja taidepohjaan. Koko kansantaloudessa keskimäärin suomalaisen työn tuottavuus on hädin tuskin teollisuusmaiden keskitasoa. Näin siitä huolimatta, että meillä on suuri työttömien armeija, joka on siirretty syrjään, siis pois tuottavuuden keskiarvoa laskemasta. Tämän heikkouden täytyy liittyä koko yhteiskunnan ja sen eri organisaatioiden toimivuuteen. Tämäkin on tietysti osaamiskysymys, mutta sen ratkaiseminen edellyttää asian tiedostamista ja huomioonottamista. Samalla tulisi varmaan vastattua myös siihen, miksi Suomi ei kiinnosta investointikohteena eikä korkeasti koulutettujen ulkomaalaisten työpaikkana.

Vaikka koulutuksella ja tutkimuksella on itseisarvoa, on selvää, että niihin ei käytettäisi verorahoja nykyisessä määrin, ellei niillä olisi myös suurta investointiarvoa taloudelliselle kehitykselle. Tämän vuoksi valtiovallan on syytä kuunnella herkäällä korvalla ja vastaanottavaisin mielin niitä näkemyksiä, jotka syntyvät siellä, missä koulutusta ja tutkimusta sovelletaan käytäntöön eli yrityksissä.

Yhä laaja-alaisempi ja vilkkaampi kansainvälinen kanssakäyminen ja siihen liittyvä tuotantorakenteiden muutos edellyttävät vastaavaa joustavuutta ja uudistumiskykyä myös koulutusjärjestelmältä. Ensimmäinen edellytys tässä onnistumiselle on tietysti se, että asiaan vaikuttavat poliittiset päätökset tehdään ajoissa.

Halu yrittäjäksi ja yritysten halu kasvaa ovat Suomessa kansainvälisesti vertaillen vähäisiä. Yritysten kasvun on oltava taloudellisesti houkuttelevaa, mutta myös asenteilla on tärkeä merkitys. Kouluilla on keskeinen rooli yrittäjyyttä koskevan tietoisuuden ja myönteisen yrittäjyyttä suosivan ilmapiirin luomisessa.

Muutosvauhdin kiihtyminen antaa lisäperusteita oppi- ja tutkimuslaitosten yhteistyölle yritysten kanssa. Korkeakoulutettujen määrätavoitteita on arvioitava mm. siitä näkökulmasta, että kättentaitajista ja työnjohtajista on esiintynyt pulaa jo nyt, vaikka työvoiman väheneminen on vasta edessä. Myös se pitäisi selvittää, miksi Suomessa valmistutaan muihin maihin verrattuna sitä vanhempina mitä korkeampiasteisesta tutkinnosta on kysymys.

Ammattikorkeakoulujen on syytä arvostaa omaa osaamistaan ja vastuualuettaan eikä haikailla yliopistojen reviirille. Niitä on jo tarpeeksi. Kun yhteistyö ja työnjako ovat tutkijoiden arkipäivää, tämän odottaisi näkyvän nykyistä enemmän myös yliopistojen hallinnollisella tasolla.

Yliopistot ovat perinteisiä ja luontevia kansainvälistymisen väyliä. Tässä lajissa suomalaiset eivät pärjää erityisen hyvin. Sekä huippututkijoita että opiskelijoita luonnollisesti tulee ja menee, mutta suhteellisestikin vähemmän kuin monissa muissa maissa. Yritysmaailmassa tyypillisistä kannustin- ja ohjaustavoista olisi paljon opiksi otettavaa. Yleisemminkin ottaen yritysjohtajien on vaikea ymmärtää yliopistojen rahoitus- ja hallintotapaa. Toisaalta rehtorit eivät saa tehdä päätöksiä monissa sellaisissa tapauksissa, joissa päätösvaltuudet yritysjohtajalle ovat itsestäänselvyys. Ja toisaalta valtiovalta tyytyy esittämään varovaisia toivomuksia monissa sellaisissa kysymyksissä, joissa yritysten omistajat ottaisivat aloitteen omiin käsiinsä ja tekisivät itse päätöksiä. Aika erikoiselta tuntuu myös se, kuinka vähän yliopistot arvostavat oman organisaationsa ulkopuolista asiantuntemusta omassa hallitustyössään.